

पासाङ्हरूको कथा

..... न बादल लागेको, न ता पातै झरेको। जहिले पनि हाँसिरहेको, हाँसेको, हँसाएको, हँसाउने हाम्रो पिउन पासाङलाई अफिसमा धेरैजनाले मुस्कानको थुंगा भन्छन् ता सुब्बाबाबूका निम्ति पासाङ लट्टीबिनाको चिम्ले चाली च्यापलिन हो। कामका धुनमा हास्य-सम्राट चाली च्यापलिन नै देखा परे पनि केही असर नपर्लाजस्तो लाग्ने सुब्बा बाबू पनि पासाङलाई देखेपछि प्रत्येकपल्ट खिस्स हाँस्छन्।

पासाङले हामी सबैलाई चिया दिने हुनाले त्यसलाई प्रायः नै 'इनडोर ड्यूटी' -मा राख्छौं। एघार बजेतिर त्यसले त्यसको चिया पकाउने कुनामा एकपल्ट गिलासमा चमच ठोक्छ टीङ, टीङ, टीङ। यसको अर्थ हुन्छ- चिया तयार। गिलास बजाएको केही क्षणमा पासाङ चिया लिएर सर्वप्रथम सुब्बा बाबूको अघि उभिन्छ, शिष्ट पाराले टेबलमाथि चिया राखेपछि सुब्बा बाबूको अनुहारमै हेरेर एकै क्षण केही छड्के भएर उभिन्छ, हामीलाई हेर्छ र फेरि बिरालोको चालमा चिया पकाउने कुनामा गएर फेरि उभिन्छ, उभिनासाथ आफ्ना स-साना आँखाको खिरिलो चालले सुब्बा बाबूलाई देखाउँछ अनि अरूका निम्ति चिया तयार गर्नथाल्छ। अर्कोतिर सुब्बा बाबू चियाको कपतिर हेर्दै मुसुक्क मुस्काउँछन्, मानो त्यो थकाइ मेटाउने तातो चिया नभएर मुस्कान सृजना गर्ने कोसेली हो।

पासाङकै वाक्यमा भन्नु हो भने त्यो "लेन रिबिनु डिपाटबाट टानसफोर भएर यहाँ आ'को हो।" त्यो आएकै प्रथम दिन मुसुक्क हाँसिहाल्ने आफ्नो स्वाभाविक आफ्नो बानीलाई अफिसरी ढङ्गमा लुकाएर भनेकी थिएँ- "ए, एक गिलास पानी ले, छिटो। यी केटाहरूलाई चिया बना भनेको कति भयो तर कसको जाँगर।"

"सार पानी।" पानी दिँदै त्यसले मलाई 'सर' भनेको सुन्दा अफिसकाहरू सबै हाँसेका थिए। म पनि अनायासै हाँसेकी थिएँ। अरूमा हाँस्ने आदत न हो।

"यो सार बान्ने बानी चाइँ गोएन, बाबुनी नै बान्छु हौ सारलाई।" हामी फेरि हाँसेका थियौं। हाम्रो हाँसोलाई छताछुल्ल तुल्याउँदै पाहाङले फेरि भनेको थियो,

“यो आफिसमा मो च्या पकाउँछा, पानी बान्छा”

साँच्चै त्यही प्रथम दिनदेखि नै पासाङ हाम्रो मुस्कानको थुंगा, सुब्बा बाबूको चिम्ले च्यापलिन बनेको थियो। त्यसले साँच्चै आएको भोलिपल्टदेखि नै चिया शुरु गरेको थियो। ‘चिया बन्दोबस्त गर’ भनेर कतिपल्ट भन्दा पनि अल्छी गर्ने पिउन केटाहरूलाई जिस्क्याएर ‘पासाङ तिनीहरूलाई चिया न दे है’ भन्दा पासाङले चियाको कित्ती ठटाउँदै भनेको थियो- बुद्धा धर्ममा बोक् लागेकोलाई खानु दिनुपर्छ बनेको छ, औतारी लामाले बनेको।

कताकता सुनेकी, सुन्छु र सुन्थे- पासाङ ता दुखिया पो छ अरे। आमा-बाबु जग्गा-जमीन कोही र केही छैनन् अरे। स्वास्ती पनि रोगी, भल्टाङ-भुल्टुङ तीन-चारजना....।

सरोकारहीन, ध्यान नदिए पनि हुने, ध्यान दिएर पनि केही नहुने, मेरो सरोकारको सीमा बाहिरको पासाङ विषयक यस्ता कुराहरू मेरो मस्तिष्कमा सुटुक्क बुई चढिसकेका हुन्छन् कहिलेकहीं। ‘पासाङ ता दुखिया पो छ अरे...’ सुनेका कुराहरू अनायासै केलाउन थाल्छु तर केलाउनैपर्ने कुनै ठोस कारण र आधार फेरि पाउँदैन। सम्झन्छु फेरि तर पासाङलाई दुःखी हुने कुरो नै के छ र! लेखापढी जादैन, शिक्षित छैन, संसारका गतिविधिसँग कुनै सरोकार छैन, समाजसँग वास्ता छैन, सभ्यता, संस्कृतिको त्यसलाई ख्याल छैन। शिक्षित र संवेदनशील मान्छे पो दुःखी हुन्छ जसले संसार बुझेको हुन्छ, केही गरूँ, भोगूँ भन्ने आकाङ्क्षा हुन्छ। पासाङलाई के छ र त्यस्तो? मोरा; काम गर्छ, खान्छ, हाँस्छ, सुत्छ बस। त्यो एउटा खोंचको ढुङ्गा हो। न पहाडको उदण्ड बतासको भय, न दुन्मुनिन्छु भन्ने त्रास....।

यस्ता महत्वहीन, अर्थहीन, सम्बन्धविहीन तर्कहरूबीच आफू नतैरिए पनि हुने हो। कि हो यस्तो भइहाल्छ तर। यस्तै कुराहरूसँग खेल्छु, डुब्छु- “अहो! पासाङ ता विवाहित हो, त्यो कसैको पिता हो। प्रकृति र वीर्यको प्राकृतिक आवश्यकतालाई त्यसले न्याय दिइसकेको छ।”

“बाबुनी, दुइ सौ रूपे दे दे, मैना मरेर फर्काइहाल्छु।”

“बाबुनी पचास रूपे दे दे, पर्सितिर त्याउँछा...।”

बेलाबखतमा पासाङ मसँग पैसा सापटी माग्छ। पैसा फर्काउन त्यसले पटक ढिलाइ गर्दैन। भनेकै दिनमा ठ्याक्क बुझाउँछ। म त्यसलाई पैसा दिन्छु तर त्यो दिनुमा

मेरो खास उद्देश्य केही हुँदैन। म त त्यसको गर्ज टरोस् भन्ने मेरो विचार नै हुन्छ। सत्य यति हो एकजना साधारण पिउनले सौ-पचासको सापटी माग्दा र ठीक समयमा फर्काउँदा मलाई मजा लाग्छ। हो- यो मेरो एउटा मजा मात्र हुन्छ त्यसलाई सापटी दिनु।

पाँच-सात महीनाअघि होला पासाङ एकाबिहानै मेरो क्राटरमा आएथ्यो। मलाई देखासाथ आफ्नो अनुहारभरि घाम बसाउँदै त्यसले भनेको थियो- 'नमस्ते ला, बाबुनी, दुई सौ रूपे दे। सारो पच्यो, ब्याङ लोन ली ली किनेको गाई फिऊ। काम फिनिस् बयो बाबुनी।'

त्यसलाई मैले बस् पनि नभनी त्यसले भनेका कुरा जस्ताको त्यस्तै सुनेर हाँस्ने इच्छाले आफू आरामसाथ सोफामा बसेर सोधेकी थिएँ- "के भयो अरे? फेरि भन्त।" मानो त्यो मेरो खाली क्यासेट हो, जहाँ मलाई मन परेको गीत, कविता वा कथन भरिराख्छु, भरिराखेकी छु।

मेरो छेवैको सोफामा बसें भन्ने अन्दाजमा कुचुक्क-ठाडो भएर पासाङले भनेको थियो- "आब्रागीलाई खाने बेलामा रीस उठ्छा बनेजस्तै बाबुनी, मो ता त्यो गाई मोर्छजस्तो लागेकै थिएना। अलिलि बिमार थ्यो, ब्यान त फिऊ। आबा हौ गाई ता राम्रो थ्यो बाबुनी।" यति भनिसकेर त्यो सहज हाँसेको थियो सानो खित्का छोत्का छोड्दै। छि: हाँसो सिवाय केही नभएको मान्छे, मूर्ख, ननूसेन्स, फिलिडलेश। मलाई यस्तै विरक्त लागेको थियो। पासाङलाई हेरेर।

स्वर्ग

एकै महीनाअघि मात्र ता हो फेरि पासाङकी जेठी छोरी स्वर्ग भएकी। कुरा बुझ्दा छोरी बाह्र-चौध वर्षकी थिई। पासाङ एक हप्ताजस्तो अफिस आएन। अफिसमा पासाङकी ठूलो छोरी खसिछ भन्ने सामान्य हल्ला मात्र भयो। अलिकति पैसा उठाएर अर्को पिउनद्वारा पठाइदियोँ। एक हप्ताजति बितेपछि पासाङ अफिस आउन थाल्यो- निर्विकार, सामान्य, सधैंजस्तै। कुनै साधारण कार्यवश अफिस आउन नसकेजस्तो मात्र।

त्यही दिनदेखि त्यसले चिया पकाउन शुरु गरिहाल्यो, हँसाउन, के के गर्न, कागजको पुच्छर बनाएर साथीहरूलाई झुण्ड्याइदिन थालिहाल्यो। त्यसले कसैसित मृत, स्वर्गवासी छोरीको चर्चा गरेर, पासाङले दुःखी भएर आफूलाई, घर-परिवारलाई, यस संसारलाई नै सधैंका लागि छोडेर गएको आफ्नी जेठी छोरीको चर्चा कसैसित गरेन...।

(छि दुःख बाँडन पनि नजान्ने हृदयहीन मान्छे।)

सम्झना, घृणा र छटपटीजस्तै सिलसिलाहीन कुरालाई पन्छाएर आफू हठात् तरंग हुँदा पासाङमा म केही अर्थ पाउँदिन। लाग्छ- पासाङ एउटा हिँडाइ मात्र हो, खालि एउटा हेराइ मात्र हो।

पासाङ अफिस आउँछ, आउनैपर्छ, जान्छ फेरि आउँछ- उही हाम्रो रुम्तेक, राङ्गा, देउराली र डेज्जोडको बाटो। उभिनुपर्छ त्यसलाई डियरपार्कको डाँडामा हेर्नुपर्छ त्यसले पारि कञ्चनजङ्घा, माथि नाथुला, तल रानीखोला, जानुपर्छ त्यसलाई प्रत्येक वर्ष चुक्लाखाङ मैदानमा धनु-काँढ प्रतियोगिता हेर्न। लाग्छ- पासाङ एउटा रमिता मात्र हो...।

मौका पाए त्यो अफिस छोडेर डियरपार्क जान्छ। भालू हेर्छ, बाँदरलाई जिस्क्याउँछ, जरायो-मृगलाई ला-ला भन्छ, खरायोलाई सुसेला पाउँ बोलाउँछ, 'रेड पाण्डा' भएको पिञ्जराको छेउमा गई उई उई भन्दै पासाङ आँखा झिम्काउँछ, कहिलेकहीं 'फूल ल्याइदे न पासाङ' भन्दा 'फुलेको फूल चुँडाउनु हुँदैन, पाप लाग्छ' भन्छ र अफिसको एक कुनामा बसी दाउ परे बाँदर, भालू, सुब्बा बाबू र त्यसैको शब्दमा अफिसका सबै अफिसर र स्टाफको 'अक्विड' गर्छ, हामीलाई हँसाउँछ। यति नै हो पासाङ एउटा खटन, एउटा खित्का। यसभन्दा बढी के छ पासाङमा?

हिजोहिजोमै यहाँसम्म आइपुगेछु म हिजोलाई अँगाल्दै मानो म आज र भोलि असमर्थ छु। तर यस दोस्रो परिच्छेदमा फेरि हिजोकै कथा लेखेर म आजमा, भोलिमा हाँस्न, बाँच्न र सन्तोष सास लिन समर्थ बन्छु कि!!! यसैले फेरि हिजोको एउटा दिनको कथा जोडेर तपाईंसँग बिदा लिन्छु तर मलाई थाहा भइसकेको छ- हाम्रो पिउन पासाङको सम्झनाले मलाई अब पहिलाझैं अर्थहीन हाँसो मात्र दिँदैन, सारहीन मुस्कान मात्र दिँदैन, अनकण्टारजस्तो स्थितिको अवगत मात्र गराउँदैन, मूल्यहीन बँचाइको त्रास मात्र दिँदैन। यही विश्वासले गत सागा-दावाको त्यो साँझदेखि मलाई एउटा अपार रहरको रहरले अँगाल्न, म्वाइ खान थालेको छ- हाम्रो पिउन पासाङको हँसाइ, बोलाइ, हिँडाइ, त्यसको 'एक्विड' र त्यसको र त्यसको रुवाइ सबै सबै राम्रो छाया बनेर बसोस्, छाया भएर बसोस्-

सागा-दावाको बिदाको त्यो साँझ, बुद्ध भगवान्का जन्म र स्वर्ग आरोहणको कथा लिएको बुद्ध पूर्णिमाको त्यो साँझ। ~~पासाङ~~ र हराउनुको कथा भनिरहेको बुद्ध पूर्णिमाको कोमल रश्मिभरि स्नानरत ठूलो कोमल साँझ। जीवन केलाउने प्रयासमा

जीवन दुखाउँदै स्वयंमा दुख्दै हुन्छु सायद। यस्तैमा हठात् एउटा पुरुष- आकृति मेरो
दैलोअघि देखा पर्छ त्यस आकृतिले आफ्ना दुवै हात दैलोका दुवै चौकसमा फैलाउँछ
र भन्छ- 'गुड मर्निङ बाबुनी।'

'गुड मर्निङ पासाङ।' बाटो छेकिरहेजस्तो मुद्रामा मेरो दैलोका दुवै चौकसमा
दुवै पैलाएर कुमभरि, पिठ्युंभरि जूनको रश्मि बोकिरहेको पासाङलाई हेर्दै म अनायसै
भन्छु- 'गुड मर्निङ' र थाहा नपाई तरंग हुन्छु र केही क्षणमा फेरि भन्छु- 'गुड
मर्निङ पासाङ, आइज न भित्रै, साँझतिर कताबाट?'

त्यो पसूँ कि नपसूँको भावमा भित्र पस्छ अनि निकै बेर चुपचाप बसेपछि अत्यन्तै
थकित र दुखेको स्वर निकाल्छ- 'सारो छटपट लाग्यो र ब्यानै पो गुम्नु हिँड्यो
बाबुनी। मो ता दिनबरि कता-कता गयो, माथि माथि गयो, बाबुनी। खोइ,
दुखिया मोरालाई हाँस्दा पनि नहुँदोरैछा, रुँदा पनि नहुँदोरैछा।'

त्यसको यस्ता आशातीत कुरा सुनेर म तीनछक्क पर्छु लाग्छ- मातेर आएछ।
प्रत्युत्तरमा बाध्यताजस्तो म, म फेरि भन्छु- 'अन्त कस्तो नानीहरूलाई छोडेर घुम्नु
हिँडेको?'

'हैना, तिनेरलाई गुम्फामा डान्स हेर्न पठायो। आबो ता आइपुग्यो होला, हिँड्नु
पनि प्यो।'

त्यसको आजको व्यथित स्वरले मेरो व्यथित मान्छेलाई छुन्छ क्या हो! म थाहा
नपाई भन्छु- 'तँलाई के भो पासाङ? कि तँ आज ~~भित्रै~~ ^{भित्रै} के भयो?'

पासाङ लामो, दुखिया श्वास छोड्छ, म बिजुलीको 'स्वीस' बिजुली बाल्नुलाई
सुल्टा खट् पाछु, पासाङ बत्तीलाई नमस्ते गर्छ र हठात् बोल्न थाल्छ- 'खोइ बाबुनी,
यो जिन्दगीमा सारो दुक्ख पायो। नोकरी, नोकरी बन्यो, केइ छैन। आमा-बाबा
सानोमा खाइहाल्यो। जान् बिमारीको बिमारी, नानीहरू चार-जना। सपबन्दा ठूलो
छोरी डोमाले सधैँलाई छोरेर गइहाल्यो। लिबिङ अस्पतालमा गान्तोक अस्पतालमा
कति लोग्यो, फर्केन हौ त्यो डोमा। आमा चाँइलाई सगाउँछ बनेको, के सगाउँछ।
त्यो काँ गोयो हौ बाबुनी!

कम दुक्ख गरेना बाबूनी, रोटमा काम ग्यो, गेरेफमा काँ-काँ पुग्यो, भएना,
माछा पनि माय्यो, बएना...।

के गर्नु हौ, बाबुनी, कोई छैन, एता गोयो आफै उता गोयो आफै। आबा हौ
बाबुनी, डोमाको सारो माया लाग्छ। त्यति सानोमा दाउरागाँस गथ्यो, आमालाई

हेथ्यो, कसरी गोयो हौ डोमा।

मो ता रुँदैना बाबुनी, कैले रुँदैना। तर आजु ब्यान खुप रोयो, सारो रुयो। रातबरी निन्दा लागेना, छटपटायो, बाले बास्ने बेलामा एकताल भुसुक्का बोएछा तर बिउँझिहाल्यो। यसो जान्लाई हेयो, निदाएको छा, नानीहरूलाई हेयो निदाएको छा, फेरि जानलाई हेयो, राम्रोसंग हेयो, सारो माया लाग्यो। त्यो बिमार बा'को पुरा बो बाबुनी। फेरि डोमाको याद आयो। त्यो आमाकै छेउमा सुत्थ्यो, त्यो ता छा जस्तै लाग्यो, तर छैना। मेरो आंशु आयो, म रुयो, खुप रोयो। कुदेर लहाऽखाडमा गोयो, बुद्धा बगवान्लाई बल माग्यो, बगवानले हेर्छा नि बाबुनी, हेर्दैना र?

बरे ता बाबुनी, शरम लाग्यो। बुद्ध बगवानसित शरम लाग्यो, आफिसकोहरूसित लास् लाग्यो। आफिसमा बाबुनीहरूले पासाड रुयो बनेको चाल पायो बने खिसी गर्दैना? जान्ले म रुयो बनेर चाल पायो बने खिसी गर्दैना? बरे ता सप संझेर लास् लाग्यो। हतार-हतार आंशु पुछ्यो, बुद्धा बगवान्लाई फेरि बल माग्यो तर बाइरा आयो मुक धोयो, एकछिन हावा खायो र संझ्यो- त्यो लेन रिबुनु डिपाटको पासाडको जान् तीन दिनको नानी छोरेर परलोक गोयो, फरेस डिपाटको पासाडको एउटै छोरा पनि खस्यो, पावर डिपाटको पासाडको आमा-आबा, भाइ-बैनी कोइ छैना, एसेम्बीको पासाडको आमा बिमार नबई खस्यो, ला डिपाटको पासाडको पोर गरै जल्यो...।”

घर शब्दले पासाड तरंग हुन्छ। क्षणिक क्षणका निम्ति त्यो महाशान्त मुद्रामा हुन्छ र फेरि हठात् उठी खिडकीबाट बुद्ध पूर्णिमाको शान्त पूर्णिमाको स्वच्छ र पवित्र रश्मिमा स्नानरत माथि हनुमानटोक र जेल-डाँडातिर ध्यान लगाएर हेर्दै भन्छ- “ट्याम् गोएछा बाबुनी, आओ हिंरू पासाड।” त्यो मेरो छेउमा आउँछ र हृदयबाटै मुस्काएर फेरि भन्छ- “नसिरा है बाबुनी, रेला गरेको है। कथा बनेको नि बाबुनीलाई। बाबुनीहरू परेर पनि कथा बन्दैना। हामी परेना। म हिंरू है बाबुनी, भोलि अपिसमा भेटौँला....।

पासाड मेरो कोठाबाट फुत्त निस्की शान्त गतिमा शिर, काँध र शरीरभरि जुनेली बोकी उकालो लाग्छ। अचम्भ! त्यसको त्यो लामो कुराको प्रत्युत्तरमा एउटा छोटो उत्तर ‘जिन्दगी यस्तै हो पासाड’-सम्म मैले भन्नसकिनँ। सक्तिनँ।

पासाड चुपचाप शान्त गतिमा उकालो लाग्छ। बुद्ध पूर्णिमाको जुनेलीमा भिजेर-उकालो गइरहेको पासाडको आकृतिलाई मेरा नयन र हृदय दुवैले एकसाथ पछ्याउँदै

जान्छन्। हेदहिदै ल्यो केही माथिको ग्यारेजको पछिपट्टि ओझेल हुन्छ तर मेरा मन र आँखाका आँखाहरूबीच बुद्ध पूर्णिमाको पवित्र जुनेलीले भिजेर शान्त-शान्त गतिमा उकालो गइरहेको हाम्रो पासाङको शान्त र सौम्य आकृति नाचिरहन्छ। नाचिरहेछ...।

जीवन भन्ने नाम यसरी नै खिँदैछ, शायद खिउनु छ। माया, ममता, रहर तृष्णा-वितृष्णा, ईर्ष्या-क्रोध र अभावजस्तो शब्दभण्डारभित्र अन्तमा आफूलाई असहाय शब्दको अर्थमा पाउनु त हो। यति हुँदाहुँदै पनि भएर पनि आजकल यस्तो हुनुको भानको साथसाथै मलाई हाम्रो पासाङको सम्झना आउँछ। त्यसलाई याद गर्नसाथ त्यसका ती वाक्यहरूले मलाई सन्तोषको ठूलो सास फेराउँछ- 'त्यो लेन रिबुनु डिपाटको पासाङको एउटै छोरा पनि खस्यो, पावर डिपाटको पासाङको आमा-आबा, भाइ-बैनी कोइ छैना, एसेम्बीको पासाङको आमा बिमार नबइ खस्यो, ला डिपाटको पासाङको पोer गरै जल्यो....।' □